

این متن از سایت دانشنامه حوزوی "ویکی فقه" اخذ شده است.
برای آشنایی و استفاده بیشتر به نشانی www.wikifeqh.ir مراجعه فرمایید.

امیر خسرو دهلوی

امیر ناصرالدین ابوالحسن خسرو بن امیرسیف‌الدین محمود دهلوی از عارفان و شاعران نامدار پارسی‌گوی هندوستان، در نیمه‌ی دوم قرن هفتم و اوایل قرن هشتم می‌زیست.

فهرست مندرجات

- ۱ - [امیر خسرو دهلوی](#)
- ۲ - [شیوه‌ی شاعری امیر خسرو](#)
- ۳ - [آثار منظوم امیر خسرو](#)
- ۴ - [آثار منثور امیر خسرو](#)
- ۵ - [نمونه‌هایی از شعر امیر خسرو](#)
- ۶ - [نمونه‌ای از ترانه‌های او](#)
- ۷ - [پانویس](#)
- ۸ - [منبع](#)

امیر خسرو دهلوی

امیر ناصرالدین ابوالحسن خسرو بن امیرسیف‌الدین محمود دهلوی از عارفان و شاعران نامدار پارسی‌گوی هندوستان، در نیمه‌ی دوم قرن هفتم و اوایل قرن هشتم می‌زیست. پدرش سیف‌الدین محمود از امرای قبیله‌ی «لاچین» از ترک‌ن ختایی ماوراءالنهر است. در روزگار حمله و استیلای قوم تاتار، امیر سیف‌الدین محمود مانند بسیاری از ساکنان نواحی شرقی فلات **ایران** به **هندوستان** رفت و این مصادف با پادشاهی «شمس‌الدین التمش» (۶۰۷-۶۳۳ ه.ق) برده‌لی بود. امیر سیف‌الدین محمود به خدمت این پادشاه درآمد. امیر خسرو دهلوی، در سال ۶۵۱ ه.ق به **دنیای** آمد.

[۱] امیر خسرو دهلوی، صفا، ذبیح‌الله؛ تهران، دانشگاه تهران، بی‌تا، ص ۷.

این شاعر نامدار بخش عمده‌ی زندگی خود را در خدمت با سلاطین مختلف روزگارش گذراند، با این حال، دست ارادتی که به سلطان‌المشایخ روزگار خود «شیخ نظام‌الدین محمد بن احمد دهلوی»- مشهور به نظام اولیا (متوفی ۷۲۵ ه.ق) داد و تربیتی که از او یافت، در حوزه‌ی **تصوف** نیز به او **مقام** و مرتبه‌ی ویژه‌ای بخشید و تالو آموزه‌های حکمی و عرفانی در **اشعار** او کاملاً **آشکار** است. او این آموزه‌ها را با بهرگیری از آثار استادان نامدار ادب فارسی به ویژه سعدی، نظامی، سنایی و خاقانی در اوج **فصاحت** و شیوایی عرضه می‌دارد.

[۲] مجموعه رسایل عرفانی، اخگر حیدرآبادی، میرزا قاسم‌علی؛ تهران، ۱۳۸۵، دانشگاه تهران، ص ۱۴۱.

شیوه‌ی شاعری امیر خسرو

امیر خسرو به نظم و نثر آثار فراوانی دارد، در غزل از پیروان سعدی بود، در قصیده از شاعران قرن ششم، خاصه سنایی و **خاقانی** تقلید می‌کرد و در مثنوی تابع نظامی گنجوی بود؛ [۳] گنج سخن، صفا، ذبیح‌الله؛ تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۵۷، چپ ششم، ص ۸۱.

وی یکی از پرکارترین شاعران پارسی‌گوی است و در این باب حقا کم‌نظیر است. **جلی** می‌گوید او ۹۹ کتب **تصنیف** کرده است و از قول امیر خسرو نقل کرده‌اند که اشعارش از چهارصد هزار بیشتر و از پانصد هزار کمتر است.

[۴] تاریخ ادبیات ایران، صفا، ذبیح‌الله؛ تهران، فردوس، ۱۳۶۹، جلد سوم، چپ ششم، ص ۷۸۰.

مهارتی که نظامی گنجوی در تنظیم و ترتیب منظومه‌های خود به کار برده، باعث شده که آثار او مورد تقلید شاعران بعد از او قرار گیرد. اولین کسی که از وی تقلید کرد، امیر خسرو دهلوی بود و بعد از شاعران دیگری نیز از نظامی تقلید کرده‌اند؛ اما وی یکی از موفق‌ترین مقلدان نظامی است. همچنین بعضی از قفا معتقد بودند که اولین نشانه‌های وقوع‌گویی در اشعار امیر خسرو پیدا می‌شود. سبک او بین عراقی و هندی است.

[۵] خمسه، دهلوی، امیر خسرو؛ تصحیح و مقدمه: امیر احمد اشرفی، تهران، شقایق، ۱۳۶۲، چاپ اول، ص ۱۰ مقدمه.

با وجود این‌که امیر خسرو غالب اشعارش را با تقلید و اقتباس از شاعران بزرگ سروده است، باید پذیرفت که به یاری **طبع** روان و ذوق خدادادی و نیز به سبب این‌که او در محیط

جدیدی از ادب فارسی **تربیت** شده و لهجه‌ای نو و ترکیباتی تازه و اندیشه‌هایی خاص نصیبتش شده بود، طبعاً تازگی‌های بسیار در سخن وی مشاهده می‌شود و بسیاری از مضامین نو و ابیات منتخب در آثار او ملاحظه می‌گردد و مسلماً به همین سبب است که شاعران و نویسندگان بعد از او بارها به استادی یاد کرده‌اند.
[۱] **خمسه**، دهلوی، امیر خسرو؛ تصحیح و مقدمه: امیراحمد اشرفی، تهران، شقایق، ۱۳۶۲، چاپ اول، ص ۷۸۷.

آثار منظوم امیر خسرو

۱. دیوان قصاید و غزلیات.
ب. **خمسه‌ای** که به تقلید از نظامی سروده است:
- مطلع‌الانوار در جواب مخزن‌الاسرار نظامی.
- شیرین و خسرو در جواب خسرو و شیرین.
- مجنون و لیلی در جواب لیلی و مجنون.
- آیینی اسکندری در جواب اسکندرنامه نظامی.
- **هشت بهشت** در جواب هفت بیکر نظامی.
ج. **مثنوی‌های دیگر** از قبیل قران‌السعدین.

آثار منثور امیر خسرو

۱. خزائن‌الفتوح، معروف به تاریخ عالی در **تاریخ** سلطان علاءالدین محمد خلجی.
ب. رسایل‌الاعجاز یا اعجاز خسروی، در **ذکر** قواعد انشاء زبان فارسی.

نمونه‌هایی از شعر امیرخسرو

[۱] اشعار برگرفته از: برگزیده‌ای از غزل‌ها و ترانه‌های امیرخسرو، تهران، ۱۳۴۹.

ای زلف چلیپایی تو غارتگر دین‌ها ... وی کرده گمان دهننت رفع یقین‌ها
زین‌سان که بکشتی به شکر خنده جهانی ... خواهم که به دندان کشم از لعل تو کین‌ها
گر مهر گیا باینت ای دوست طلب کن ... هر جا که چکد **آب** دو چشم به زمین‌ها
دشوار رود مهر تو از سینه‌ی خسرو ... مانده است چو نقشی که بماند به نگین‌ها

نمونه‌ای از ترانه‌های او

دل ما را ز دست غم امان نیست ... نشان شلامانی در **جهان** نیست
جهان پر آشنا و من به غم غرق ... که **دریای محبت** را کران نیست

....

بیم است که سودایت دیوانه کند ما را ... در شهر به بدنمایی افسانه کند ما را
من می‌زده دوشم شاید که خیال تو ... امروز به یک ساغر مستانه کند ما را

پانویس

۱. **امیر خسرو دهلوی**، صفا، ذبیح‌الله؛ تهران، دانشگاه تهران، بی‌تا، ص ۷.
۲. **مجموعه رسایل عرفانی**، اخگر حیدرآبادی، میرزا قاسم‌علی؛ تهران، ۱۳۸۵، دانشگاه تهران، ص ۱۴۱.
۳. **گنج سخن**، صفا، ذبیح‌الله؛ تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۵۷، چاپ ششم، ص ۸۱.
۴. **تاریخ ادبیات ایران**، صفا، ذبیح‌الله؛ تهران، فردوس، ۱۳۶۹، جلد سوم، چاپ ششم، ص ۷۸۰.
۵. **خمسه**، دهلوی، امیر خسرو؛ تصحیح و مقدمه: امیراحمد اشرفی، تهران، شقایق، ۱۳۶۲، چاپ اول، ص ۱۰ مقدمه.
۶. **خمسه**، دهلوی، امیر خسرو؛ تصحیح و مقدمه: امیراحمد اشرفی، تهران، شقایق، ۱۳۶۲، چاپ اول، ص ۷۸۷.
۷. **اشعار برگرفته از: برگزیده‌ای از غزل‌ها و ترانه‌های امیرخسرو**، تهران، ۱۳۴۹.

منبع

